

نقش «انتظارات زناشویی» و «مبادلات سالم» در پیش‌بینی «رضایت زناشویی زوجین»

اسماء بخشوده*

دکتر هادی بهرامی احسان**

چکیده

هدف پژوهش، ارزیابی و تبیین نقش «انتظارات زناشویی» و «مبادلات سالم زوجین» (مناسبات زوجی دین‌محور) در «رضایت زناشویی زوجین» بود. دویست زن و مرد متأهل (۱۰۰ زن و ۱۰۰ مرد) از زوجین شهر کرمان در این پژوهش شرکت کردند. از آنان خواسته شد مقیاس‌های «انتظارات زناشویی» بهرامی احسان و همکاران (۱۳۸۹)، «مبادلات سالم» بهرامی احسان، رضازاده و همکاران (۱۳۸۹) و «رضایت زناشویی DAS» را تکمیل کنند. برای تحلیل داده‌ها از ضریب همبستگی و تحلیل رگرسیون استفاده شد. نتایج نشان داد که مؤلفه‌های «مبادلات سالم» و «انتظارات زناشویی» بالأخص ارتباط عاطفی و تأمین عاطفی می‌توانند ابعاد «رضایت» و «توافق» از مقیاس رضایت زناشویی را، به‌طور معناداری تبیین کنند. به‌طور کلی نتایج بیانگر این بود که «سطح انتظارات زناشویی» و «روابط سالم بین زوجین» می‌توانند بر روی «رضایت زوجین» و سطح «سلامت جسم و روان» آنها تأثیرگذار باشند.

واژه‌های کلیدی: انتظارات زناشویی، مبادلات سالم، رضایت زناشویی

Email: bakhshoodeh23@yahoo.com

Email: bahramih@yahoo.com

* کارشناس ارشد روان‌شناسی عمومی دانشگاه تهران

** دانشیار گروه روان‌شناسی دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه تهران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۱/۱۶ تاریخ تأیید: ۱۳۹۱/۶/۱۴

مقدمه

یکی از نیازهای عاطفی انسان، ایجاد روابط انسانی است و در این میان ازدواج به عنوان مهم‌ترین و اصلی‌ترین عامل ارتباطی میان انسان‌ها معرفی شده است و به عنوان صمیمی‌ترین نوع رابطه در پاسخ به کلیه نیازها، اعم از جسمی و روانی محسوب می‌گردد (روزن گراندن^۱ و همکاران، ۲۰۰۴) و آنچه در ازدواج مهم است، رضایت زناشویی^۲ و رضایت از ازدواج است. بر این اساس رضایت زناشویی یکی از مهم‌ترین ملاک‌های عملکرد سالم نهاد خانواده است. رضایت زناشویی فرایندی است که در طول زندگی زوجین به دست می‌آید و لازمه آن انطباق سلیقه‌ها، شناخت صفات شخصیتی، ایجاد قواعد رفتاری و شکل‌گیری الگوهای مراوده‌ای است (لاسول و لاسول، ۱۹۸۲^۳؛ به نقل از: گریف، ۲۰۰۰^۴). رضایت زناشویی به عنوان یک ارزیابی ذهنی از کیفیت کلی ازدواج و اینکه تا چه اندازه نیازها، انتظارات و تمایلات در ازدواج برآورده می‌شود، تعریف شده است (باهر، چاپیل و لیف، ۱۹۸۳^۵). روو^۶ (۲۰۰۴)، رضایت زناشویی را میزان رضایت و خرسندی که زوجین از یکدیگر دریافت می‌کنند، تعریف می‌کند. یکی از عواملی که پیش‌بینی می‌شود نقش مهمی را بر روی رضایت زناشویی زوجین اعمال می‌کند، انتظارات زناشویی^۷ زوجین است (ریوز،^۸ ۲۰۱۰). انتظارات زناشویی عبارت است از: استانداردها و فرضیه‌های ذهنی، چارچوب‌های از پیش تعیین شده و باید و نبایدهایی که زوجین در مورد همسر و زندگی زناشویی دارند که ممکن است مبتنی بر واقعیت باشد و یا نباشد (خمسه، ۱۳۸۲). باریچ و بیل بای^۹ (۱۹۹۶) انتظارات را به عنوان تصویری از ازدواج که زوجین در بافت ارتباطی‌شان برای خودشان خلق می‌کنند، تعریف کرده‌اند (به نقل از: ریوز، ۲۰۱۰). عوامل مؤثر بر انتظارات زناشویی عبارت‌اند از: خانواده مبدأ (رید، ۲۰۰۳)، روند اجتماعی شدن (هریس و لی، ۲۰۰۷)، ساختار فرصت‌ها (هریس و لی، ۲۰۰۷) و فرهنگ (رید، ۲۰۰۳). انتظارات یکی از پنج پدیده شناختی است (پنج پدیده شناختی عبارت‌اند از: انتظارات، ادراکات، اسناد، استانداردها و فرضیات) که با تحریف در آن (نادرست و افراطی شدن)، در آشفستگی زناشویی سهیم می‌شود (باکوم و اپستین، ۱۹۹۰؛ به نقل از: شارپ و گانگ، ۲۰۰۴^{۱۰}). در تمام روابط بین فردی،

1. Rosen-Grandon

2. marital satisfaction

3. Laswell & Laswell

4. Greef

5. Bahr, Chappell & Leigh

6. Rowe

7. Marital expectation

8. Rios

9. Barich & Bielby

10. Sharp & Ganong

چه روابط بین چندین نفر، چه روابط دو نفر با هم به منظور ازدواج، افراد با انتظارات معینی وارد رابطه می‌شوند، که بر رفتار آنها به شیوه‌ای مثبت یا منفی تأثیر می‌گذارد (مولر و کوین،^۱ ۱۹۹۸). براساس نظر لورنس، نیلن و کاب^۲ (۲۰۰۷)، به‌طور کلی انتظارات به افراد اجازه می‌دهند در مواجهه با موقعیت‌ها و افراد جدید، وقایع را درک، پیش‌بینی و کنترل نمایند.

اما اکثر افراد انتظارات غیر واقع‌بینانه‌ای نسبت به زندگی زناشویی دارند، آنها انتظار دارند که همسرشان تمام خلأهای آنها را در قبل از ازدواج پر کند (منسفیلد،^۳ ۲۰۰۷). تحقیقات نشان داده‌اند که عقاید غیر واقعی^۴ درباره ازدواج و ارتباطات زناشویی می‌تواند منجر به کاهش رضایت زناشویی شود (کوردهک،^۵ ۱۹۹۳؛ به نقل از: منفیر،^۶ ۲۰۰۷). زوجینی که باورها و انتظارات غیر واقع‌بینانه‌ای در مورد اهمیت ارتباط، روش‌های مؤثر حل تعارض، اهمیت خانواده و دوستان و نقش‌های جنسیتی دارند، نسبت به زوجینی که بر این باورها نیستند، دچار فروپاشی بیشتری در رابطه می‌شوند (هالفورد،^۷ ۱۳۸۴). برای مثال این عقیده که بحث کردن به ارتباط زناشویی آسیب می‌زند، اینکه زوجین باید قادر به خواندن فکر یکدیگر باشند، یا اینکه روابط جنسی همیشه باید به‌طور کامل ارضاکنده باشد، همه اینها می‌تواند زمینه‌ای برای سوگیری افراد به سمت تفسیرهای غیر منطقی در مورد وضعیت ارتباطی‌شان شود (کوردهک،^۸ ۱۹۹۳؛ اپشتاین و ایدلسون،^۹ ۱۹۸۱؛ به نقل از: منفیر،^{۱۰} ۲۰۰۷). به‌طور کلی، پژوهش‌های اندکی در این زمینه صورت گرفته است. از جمله پژوهش‌هایی که در این زمینه انجام گرفته بدین قرار است: برای مثال سرگین و نابی^{۱۱} (۲۰۰۲)، در تحقیق خود متوجه شدند که انتظارات غیر واقع‌بینانه زنان در سال‌های اولیه ازدواج، منجر به عدم رضایت زناشویی و یا طلاق در سال‌های بعدی ازدواج می‌شود. همچنین کرافورد^{۱۲} (۲۰۰۴)، بیان کرد که بسیاری از زنان در مورد ازدواجشان رؤیای پردازی می‌کنند و به همین دلیل آنها متوجه نمی‌شوند که بسیاری از انتظاراتشان نامناسب است و همین امر منجر به عدم رضایت از روابطشان با همسرشان می‌شود (به نقل از: منفیر،^{۱۳} ۲۰۰۷). نتایج تحقیقات اودل و کوین^{۱۴} (۱۹۹۸) نشان داد که تعارض بر روی نقش‌ها و انتظارات از نقش‌ها منجر به مشکلاتی برای زوجین و ازدواجشان می‌شود. هر یک از زوجین ممکن است به دلیل انتظارات غیر واقعی و

1. Muller & Coughlin

3. Mansfield

5. Kurdek

7. Epstein & Eidelson

9. Crawford

2. Lawrence & Nylén & Cobb

4. Unrealistic beliefs

6. Manfer

8. Sergin & Nabi

10. Odell & Quinn

مشکل داشتن در گفتگو کردن در مورد این انتظارات از ازدواجشان ناراضی باشند که سپس منجر به یک احتمال بالایی از اختلالات زناشویی^۱ یا طلاق می‌شود. همچنین مشاهده شده زوجینی که باورهای غیر منطقی در مورد اهمیت ارتباط، روش‌های مؤثر حل تعارض اهمیت خانواده و نقش‌های جنسیتی دارند، نسبت به زوجینی که بر این باور نیستند، دچار فروپاشی بیشتری در رابطه می‌شوند (برادبری و فینچام، ۱۹۹۲^۲).

یکی دیگر از عواملی که پیش‌بینی می‌شود، بر روی رضایت زناشویی زوجین تأثیر می‌گذارد، مبادلات سالم^۳ میان زوجین (مناسبات زوجی دین‌محور) است. با تشکیل خانواده، زوج‌های جوان با شماری از وظایف رویه‌رو می‌شوند، که در طی این فرایند است که روابط زوج‌ها شکل می‌گیرد (بختیاری، ۱۳۸۶). تعامل و روابط زناشویی سالم، کلید فرایند خانواده مطلوب است؛ به عبارت دیگر وقتی خانواده‌ای از الگوهای ارتباطی مؤثر استفاده می‌کند، انتقال و درک واضحی از محتوا به قصد هر پیام دارد، نیازهای روانی اعضای خانواده را ارضا می‌کند و ارتباط زوج و شرکت در اجتماع را تداوم می‌بخشد (گودرزی؛ نوایی‌نژاد و محسن‌زاده، ۱۳۸۶). استانلی^۴ (۲۰۰۲)، در پژوهش خود به این نتیجه دست یافت که ارتباطات پویا، حس ایمنی را برای زوجین در ارتباطات صمیمی فراهم می‌کند. بر این اساس خانواده درمانگران، اغلب نقص مهارت‌های ارتباطی را درمان می‌کنند و معتقدند که با بهبود بخشیدن ارتباط بین زوجین، بسیاری از مسائل آنان حل خواهد شد (گاتمن و سیلور، ۱۹۹۵؛ به نقل از: منفیر، ۲۰۰۷). مهم‌ترین متون دینی ما، یعنی قرآن و کلمات پیامبر (ص) و معصومان (ع) سرشار از توصیه‌های کارآمد و متناسب با عصر حاضر، در باب اساسی‌ترین مسائل خانواده تا جزئی‌ترین موارد آن است. مجموعه تعالیم اسلامی در مورد خانواده، ما را به نظام و ساختاری رهنمون می‌کند که پاسخگوی همه نیازهای مادی، روانی و معنوی خانواده است. اهداف تشکیل خانواده از گزاره‌های صحیح متون اسلامی است که به اهمیت مذهب و مناسبات دین‌محور (مناسبات سالم) خانواده در رضایتمندی خانواده مطلوب می‌پردازد و تعالیم اسلامی درباره چگونگی روابط اعضای خانواده و به عبارتی حقوق و مسئولیت‌های متقابل آنها، توصیه‌های الزامی و اخلاقی فراوانی دارد. از این رو، در متون اسلامی به هر کدام از زن و مرد توصیه‌هایی شده که زمینه رابطه مناسب بین آنها می‌باشد (سالاری‌فر، ۱۳۸۷). همچنین در آموزه‌های رفتار اسلامی به کارآیی مطلوب خانواده نیز اشاره شده است؛ از جمله در رابطه با روابط کلامی، برخی

1. Marital discord

2. Bradbury & Fincham

3. safe communication

4. Stanly

5. Silver

رفتارها مانع برقراری روابط کلامی مناسب می‌گردند که اعضای خانواده باید از آنها در حد توان خودداری کنند. تعالیم اسلام به برخی از این امور اشاره کرده است، از جمله اینکه هنگام حضور اعضای خانواده مناسب نیست برخی پنهانی با هم صحبت کنند؛ زیرا این امر موجب آزار و اندوه دیگران می‌شود. از آنجا که بعد دیگر ارتباط، ارتباط غیر کلامی است، در متون اسلامی به این بعد نیز پرداخته شده و در این رابطه به افراد توصیه شده است که با مردم به‌ویژه خانواده، با چهره گشاده و روی باز دیدار کنند (کلینی، بی‌تاه، ج ۲)، زیرا روی خوش و چهره گشاده موجب جذب دل‌ها و فزونی محبت می‌شود، شادی و نشاط می‌آورد و کینه را از دل‌ها می‌زداید. در تعالیم اسلامی به وظایف متقابل زن و شوهر نیز اشاره شده است، از جمله پیامبر اعظم (ص) می‌فرماید:

بایسته است زن همواره خود را با بهترین بوهای خوش معطر کند و بهترین لباسش را بپوشد و خود را به بهترین زینتی که دارد بیاراید و در مقابل شوهر خود حضور یافته و آمادگی خود را برای ارتباط متقابل با همسر نشان دهد (افروز، ۱۳۸۶).

از آنجایی که مؤلفه‌های ارتباط و مبادلات سالم براساس دیدگاهی اسلامی و نگرشی مذهبی است، در این زمینه پژوهش‌ها اثرات ارتباطات مناسب براساس نگرش مذهبی را بر سازگاری و رضایت زناشویی به‌خوبی نشان داده‌اند؛ زیرا مذهب شامل رهنمودهایی برای زندگی و ارائه‌دهنده سامانه باورها و ارزش‌هاست، که این ویژگی‌ها می‌توانند زندگی زناشویی را تحت تأثیر قرار دهند (هانلر و گنکوز، ۲۰۰۵)^۱. برای مثال سالیوان (۲۰۰۱) و اورتینکال و ونستیوجن^۲ (۲۰۰۶)، نشان دادند افرادی که در سطح بالاتری از مذهبی بودن قرار دارند، نسبت به افراد دارای سطح مذهبی پایین‌تر، ثبات زناشویی بیشتری دارند و از ازدواج خود راضی‌تر هستند. در پژوهش دیگری نیز هانت^۳ (۱۹۸۰؛ به نقل از: هانزن، ۱۹۸۷)، سازگاری زناشویی ۶۴ زوج را مورد بررسی قرار داد و نشان داد که مذهب به‌طور مثبت با سازگاری، خوشحالی و رضایت بالاتر ارتباط دارد و همچنین نتیجه گرفت که مذهب یک عامل مهم در جلوگیری از طلاق است. همچنین در حوزه بهداشت روانی خانواده، رایبنسن (۱۹۹۴)، براساس مطالعات خود گزارش می‌کند که جهت‌گیری مذهبی می‌تواند بر کیفیت و تداوم ازدواج از طریق هدایت اخلاق و حمایت اجتماعی، هیجانی و معنوی تأثیر بگذارد. احمدی نوده و همکاران (۱۳۸۵)، نیز به این نتیجه دست یافتند که میزان سازگاری زناشویی در میان افرادی که تقیدات مذهبی زیادی دارند، به‌طور معناداری بیش از کسانی است که تقیدات

1. Hunler & Gencoz

2. Orathinkal & Vansteewegen

3. Hant

مذهبی کمی دارند. در این زمینه پژوهش دیگری در رابطه با هدف پژوهش حاضر مبنی بر بررسی رابطه انتظارات زناشویی، مبادلات سالم با رضایت زناشویی زوجین یافت نشد. بر همین اساس این پژوهش در پی آن است تا چگونگی رابطه بین انتظارات زناشویی و مبادلات سالم (مناسبات زوجی دین محور) را با رضایت زناشویی بررسی نماید. بهترین وجه این تحقیق آن است که تاکنون در حوزه انتظارات زناشویی و نیز مبادلات سالم (مناسبات زوجی دین محور) مبتنی بر آموزه‌های دینی تحقیقی صورت پذیرفته است.

روش‌شناسی

جامعه آماری، نمونه و روش اجرای پژوهش: جامعه آماری پژوهش حاضر را کلیه زوجین سنین ۲۰-۳۵ سال، ساکن شهر کرمان تشکیل دادند. معیارهای ورود به پژوهش عبارت بودند از: سن ۲۰ تا ۳۵ سال، ساکن شهر کرمان، داشتن حداقل سطح سواد دیپلم و حداکثر فوق لیسانس، گذشتن حداقل ۳ سال از تاریخ ازدواجشان. معیارهای خروج از پژوهش شامل داشتن پیشینه مراجعه به دادگاه به منظور دادخواست طلاق و سابقه بیماری جسمی و روانی بود. با توجه به معیارهای مذکور ۲۰۰ نفر از زوجین (۱۰۰ زن و ۱۰۰ مرد)، به شیوه نمونه‌گیری هدفمند جهت شرکت در مطالعه نهایی انتخاب شدند. به‌طور کلی پرسشنامه‌ها به دو صورت، فرم مردان و فرم زنان ارائه گردید که هر فرم شامل سه پرسشنامه مجزا بود (این پرسشنامه‌ها برای از بین بردن اثر تقدم و تأخر، به صورت تصادفی در کنار هم قرار داشتند). میانگین سنی گروه زنان ۲۸/۲۳ با انحراف استاندارد ۳/۶۴ و میانگین سنی گروه مردان ۳۱/۷۶ با انحراف استاندارد ۳/۰۴ بود. از ۲۰۰ نفر نمونه پژوهش ۸۳ نفر دارای تحصیلات لیسانس (معادل ۴۱/۵ درصد) بودند. در گروه زنان ۵۶ نفر خانه‌دار (معادل ۵۶ درصد) و در گروه مردان ۳۹ نفر کارمند (معادل ۳۹ درصد) بودند، که بیشترین میزان را به خود اختصاص دادند.

ابزار سنجش

مقیاس انتظارات زناشویی: این مقیاس توسط بهرامی احسان و همکاران (۱۳۸۹)، براساس سطح انتظارات زوجین از زندگی زناشویی‌شان تهیه شده است. پرسشنامه مورد نظر در گروه زنان دارای ۳۶ سؤال و در گروه مردان دارای ۳۸ سؤال با طیف لیکرت است. نتایج تحلیل عاملی دو عامل را در هر گروه از زنان و مردان متمایز کرده است. مؤلفه‌های این مقیاس تأمین

عاطفی و مشارکت در خانواده در گروه زنان و تأمین عاطفی و حمایت‌کنندگی در گروه مردان است. شواهد روایی این مقیاس توسط تعدادی از متخصصین مورد تأیید قرار گرفته است. همچنین در بررسی اعتبار این مقیاس، از همسانی درونی آلفای کرونباخ استفاده شده است که براساس این نتایج میزان آلفای این مؤلفه‌ها تأمین عاطفی (۰/۹۲) و مشارکت در خانواده (۰/۸۷) در گروه زنان و تأمین عاطفی (۰/۹۱) و حمایت‌کنندگی (۰/۸۶) در گروه مردان، در حد بالایی است. همچنین اندازه‌های همبستگی مؤلفه‌های مقیاس رضایت زناشویی اسپنیر با مؤلفه‌های انتظارات زناشویی به عنوان شواهد روایی همگرا به قرار زیر است؛ در گروه زنان: رضایت زوجی با تأمین عاطفی و مشارکت در خانواده به ترتیب $(r=-0.77)$ و $(r=-0.78)$ ، همبستگی زوجی با تأمین عاطفی و مشارکت در خانواده به ترتیب $(r=-0.62)$ و $(r=-0.58)$ ، توافق زوجی با تأمین عاطفی و مشارکت در خانواده به ترتیب $(r=-0.65)$ و $(r=-0.69)$ ، ابراز محبت زوجی با تأمین عاطفی و مشارکت در خانواده به ترتیب $(r=-0.62)$ و $(r=-0.68)$ است. در گروه مردان: رضایت زوجی با تأمین عاطفی و حمایت‌کنندگی به ترتیب $(r=-0.67)$ و $(r=-0.68)$ ، همبستگی زوجی با تأمین عاطفی و حمایت‌کنندگی به ترتیب $(r=-0.5)$ و $(r=-0.5)$ ، توافق زوجی با تأمین عاطفی و حمایت‌کنندگی به ترتیب $(r=-0.62)$ و $(r=-0.6)$ ، ابراز محبت زوجی با تأمین عاطفی و حمایت‌کنندگی به ترتیب $(r=-0.56)$ و $(r=-0.61)$ است. علاوه بر این اندازه همبستگی مؤلفه‌های مبادلات سالم و انتظارات زناشویی به قرار زیر است؛ در گروه زنان: ارتباط عاطفی با تأمین عاطفی و مشارکت در خانواده به ترتیب $(r=-0.84)$ و $(r=-0.78)$ ، تلاش برای بهبود روابط با تأمین عاطفی و مشارکت در خانواده به ترتیب $(r=-0.46)$ و $(r=-0.37)$ ، نگرش مذهبی با تأمین عاطفی و مشارکت در خانواده به ترتیب $(r=-0.41)$ و $(r=-0.37)$ است. در گروه مردان: مدیریت عاطفی با تأمین عاطفی و حمایت‌کنندگی به ترتیب $(r=-0.67)$ و $(r=-0.68)$ ، همسرمحوری با تأمین عاطفی و حمایت‌کنندگی به ترتیب $(r=-0.51)$ و $(r=-0.5)$ ، نگرش مذهبی با تأمین عاطفی و حمایت‌کنندگی به ترتیب $(r=-0.41)$ و $(r=-0.45)$ است.

مقیاس مناسبات سالم (مناسبات زوجی دین‌محور): این پرسشنامه با توجه به توصیه‌های دین اسلام درباره روابط و وظایف همسران نسبت به یکدیگر، با استفاده از متون اسلامی (آیات شریفه قرآن کریم و روایات ائمه اطهار(ع)) توسط بهرامی احسان و رضازاده (۱۳۸۹) تهیه شده و توسط چندی از اساتید مورد ارزیابی قرار گرفته است. این مقیاس یک اندازه‌گیری کلی از روابط زناشویی از قبیل ارتباط عاطفی، تلاش شخصی برای بهبود ارتباط،

نگرش مذهبی در ارتباط زناشویی، مدیریت ارتباط عاطفی و همسرمحوری را شامل می‌شود. این مقیاس شامل ۶۸ سؤال با طیف لیکرت است. در بررسی اعتبار این مقیاس، از همسانی درونی آلفای کرونباخ استفاده شده است که نتایج در این زمینه نشان داده‌اند که این مقیاس از نظر میزان آلفا (۰/۹۳) در حد بالایی است. همچنین همبستگی مؤلفه‌های رضایت زناشویی اسپنیر با مؤلفه‌های مبادلات سالم به عنوان شاهد روایی همگرا به قرار زیر است؛ در گروه زنان: رضایت زوجی با ارتباط عاطفی، تلاش برای بهبود روابط و نگرش مذهبی در روابط زناشویی به ترتیب $(I=0/79)$ ، $(I=0/43)$ و $(I=0/35)$ ، همبستگی زوجی با ارتباط عاطفی، تلاش برای بهبود روابط و نگرش مذهبی در روابط زناشویی به ترتیب $(I=0/54)$ ، $(I=0/14)$ و $(I=0/22)$ ، توافق زوجی با ارتباط عاطفی، تلاش برای بهبود روابط و نگرش مذهبی در روابط زناشویی به ترتیب $(I=0/68)$ ، $(I=0/5)$ و $(I=0/37)$ و ابراز محبت زوجی با ارتباط عاطفی، تلاش برای بهبود روابط و نگرش مذهبی در روابط زناشویی به ترتیب $(I=0/7)$ ، $(I=0/48)$ و $(I=0/39)$ است. در گروه مردان: رضایت زوجی با مدیریت عاطفی، همسرمحوری و نگرش مذهبی در روابط زناشویی به ترتیب $(I=0/51)$ و $(I=0/39)$ ، همبستگی زوجی با مدیریت عاطفی، همسرمحوری و نگرش مذهبی در روابط زناشویی به ترتیب $(I=0/23)$ و $(I=0/3)$ ، توافق زوجی با مدیریت عاطفی، همسرمحوری و نگرش مذهبی در روابط زناشویی به ترتیب $(I=0/6)$ ، $(I=0/45)$ و $(I=0/51)$ و ابراز محبت زوجی با مدیریت عاطفی، همسرمحوری و نگرش مذهبی در روابط زناشویی به ترتیب $(I=0/49)$ ، $(I=0/49)$ و $(I=0/47)$ است.

مقیاس رضایت زناشویی: در این پژوهش از مقیاس رضایت زناشویی (DAS)^۱ استفاده شد. این مقیاس یک ابزار ۳۲ سؤالی برای ارزیابی کیفیت رابطه زناشویی از نظر زن و شوهر یا هر دو نفری است که با هم زندگی می‌کنند (ثنایی، ۱۳۷۹). این مقیاس در سال ۱۹۷۶م توسط اسپنیر^۲ برای سنجش میزان سازگاری زوجی (زن و شوهر) تهیه شده است و تا سال ۱۹۸۴م در حدود هزار مطالعه به عنوان ابزار اصلی پژوهش بوده است (اسپنیر، ۱۹۷۶). این ابزار برای چند هدف ساخته شده و می‌توان با به دست آوردن کل نمرات، از این ابزار برای اندازه‌گیری رضایت کلی در یک رابطه صمیمی استفاده کرد. این مقیاس با تغییراتی در آن به میزان زیادی در تحقیقات و همچنین در مراکز بالینی مورد استفاده قرار گرفته است (ثنایی، ۱۳۷۹). تحلیل عاملی نشان می‌دهد که این مقیاس چهار بعد رابطه را می‌سنجد، این چهار

1. Dyadic Adjustment Scale

2. Spanier

بعد عبارت‌اند از: رضایت زوجی، همبستگی زوجی، توافق زوجی و ابراز محبت. کل مقیاس دارای آلفای کرونباخ ۰/۹۶ است که از همسانی درونی قابل توجهی حکایت دارد. همسانی درونی خرده‌مقیاس‌ها بین خوب تا عالی است (رضایت زوجی ۰/۹۴، همبستگی زوجی ۰/۸۴، توافق زوجی ۰/۹۰، ابراز محبت ۰/۷۳). با توجه به ارزیابی‌های انجام‌شده این مقیاس از اعتبار بالایی برخوردار است (اسپنیر، ۱۹۷۲؛ به نقل از: ثنایی، ۱۳۷۹). روایی این مقیاس ابتدا با روش‌های منطقی روایی محتوایی بررسی شده است. مقیاس سازگاری زن و شوهر با قدرت تمیز دادن زوج‌های متأهل و مطلقه در هر سؤال، روایی خود را برای گروه‌های شناخته‌شده نشان داده است. این مقیاس از روایی همزمان نیز برخوردار است و با مقیاس رضایت زناشویی لاک - والاس همبستگی دارد (ثنایی، ۱۳۷۹).

یافته‌ها

در جدول شماره ۱ و ۲، میانگین، انحراف معیار و همبستگی درونی بین نمره کل متغیرهای پژوهش در گروه زنان و مردان ارائه شده است.

جدول ۱: شاخص‌های توصیفی (میانگین و انحراف معیار) و همبستگی بین نمره کل متغیرهای پژوهش (زنان)

متغیرهای پژوهش	میانگین	انحراف معیار	انتظارات زناشویی	مبادلات سالم	رضایت زناشویی
انتظارات زناشویی	۸۴	۱۵/۸۳	۱		
مبادلات سالم	۱۱۵/۱۹	۲۱/۸۱	-۰/۷۷**	۱	
رضایت زناشویی	۱۱۱/۷۳	۱۸/۸۷	-۰/۸۲**	۰/۷۶**	۱

** p<۰/۰۱

جدول ۲: شاخص‌های توصیفی (میانگین و انحراف معیار) و همبستگی بین نمره کل متغیرهای پژوهش (مردان)

متغیرهای پژوهش	میانگین	انحراف معیار	انتظارات زناشویی	مبادلات سالم	رضایت زناشویی
انتظارات زناشویی	۱۱۷/۰۷	۱۷/۳۷	۱		
مبادلات سالم	۱۴۶/۶۸	۲۲/۵۸	-۰/۶۹**	۱	
رضایت زناشویی	۱۱۲/۷۱	۱۵/۴۵	-۰/۷۳**	۰/۶۸**	۱

** p<۰/۰۱

چنان که در جدول شماره ۱ و ۲ مشاهده می‌شود، انتظارات زناشویی با رضایت زناشویی در گروه زنان ($r=-0/82$) و در گروه مردان ($r=-0/73$) دارای رابطه منفی و معنادار ($p<0/01$) است. همچنین مبادلات سالم با رضایت زناشویی در گروه زنان ($r=0/76$) و در گروه مردان ($r=0/68$) دارای رابطه مثبت و معنادار ($p<0/01$) است.

در جدول شماره ۳ و ۴، نتایج رگرسیون استاندارد برای پیش‌بینی ابعاد رضایت زناشویی براساس انتظارات زناشویی در گروه زنان و مردان ارائه شده است.

جدول ۳: رگرسیون استاندارد برای پیش‌بینی ابعاد رضایت زناشویی براساس انتظارات زناشویی (در گروه زنان)

متغیر ملاک	متغیر پیش‌بین	F	df	P	R	R ^۲	β	t	P
رضایت زوجی	تامین عاطفی	۴۳/۹۸	۵	۰/۰۰۱	۰/۸۳	۰/۶۹	-۰/۱۴	-۰/۹۳	۰/۳۵
	مشارکت خانواده						-۰/۳	-۲/۲۱	۰/۰۲۹
همبستگی زوجی	تامین عاطفی	۱۴/۰۵	۵	۰/۰۰۱	۰/۶۵	۰/۴۲	-۰/۰۳	-۰/۱۶	۰/۸۸
	مشارکت خانواده						-۰/۴۶	-۲/۴۴	۰/۰۱۶
توافق زوجی	تامین عاطفی	۲۲/۸۶	۵	۰/۰۰۱	۰/۷۴	۰/۵۴	-۰/۳	-۱/۵۷	۰/۱۱
	مشارکت خانواده						-۰/۱۵	-۰/۹۲	۰/۳۶
ابراز محبت زوجی	تامین عاطفی	۲۲/۱	۵	۰/۰۰۱	۰/۷۳	۰/۵۴	-۰/۳	-۱/۵۹	۰/۱۱
	مشارکت خانواده						-۰/۱۹	-۰/۱۱	۰/۹

نتایج رگرسیون ابعاد انتظارات زناشویی بر رضایت زناشویی نشان می‌دهد که رابطه خطی بین ابعاد انتظارات زناشویی و ابعاد رضایت زناشویی در سطح معناداری $p < ۰/۰۱$ وجود دارد. همچنین نتایج بیانگر این است که ابعاد رضایت زوجی و همبستگی زوجی از زیرمجموعه رضایت زناشویی، می‌توانند توسط ابعاد انتظارات شامل تأمین عاطفی و مشارکت در خانواده به‌طور معناداری ($p < ۰/۰۵$) تبیین شوند.

جدول ۴: رگرسیون استاندارد برای پیش‌بینی ابعاد رضایت زناشویی براساس انتظارات زناشویی (در گروه مردان)

متغیر ملاک	متغیر پیش‌بین	F	df	P	R	R ^۲	β	t	P
رضایت زوجی	تامین عاطفی	۲۲/۰۴	۵	۰/۰۰۱	۰/۷۳	۰/۵۴	-۰/۰۵	-۰/۴۱	۰/۶۸
	حمایت‌کنندگی						-۰/۳۶	-۲/۸	۰/۰۰۶
همبستگی زوجی	تامین عاطفی	۷/۵	۵	۰/۰۰۱	۰/۵۳	۰/۲۸	-۰/۲۳	-۱/۵۲	۰/۱۳
	حمایت‌کنندگی						-۰/۲۳	-۱/۴۷	۰/۱۴
توافق زوجی	تامین عاطفی	۱۷/۳۷	۵	۰/۰۰۱	۰/۶۹	۰/۴۸	-۰/۱	-۰/۷۹	۰/۴۳
	حمایت‌کنندگی						-۰/۳۱	-۲/۲۹	۰/۰۲
ابراز محبت زوجی	تامین عاطفی	۱۴/۶۵	۵	۰/۰۰۱	۰/۶۶	۰/۴۳	-۰/۲۸	-۲/۱۳	۰/۰۳
	حمایت‌کنندگی						-۰/۲۲	-۱/۵۲	۰/۱۳

براساس نتایج جدول شماره ۴، یک رابطه خطی بین ابعاد انتظارات زناشویی و رضایت زناشویی در گروه مردان در سطح معناداری $p < ۰/۰۱$ وجود دارد. علاوه بر این مؤلفه‌های انتظارات زناشویی، تأمین عاطفی و حمایت‌کنندگی قادر هستند، رضایت زوجی (در سطح معناداری $p < ۰/۰۱$)، توافق زوجی و ابراز محبت زوجی (در سطح معناداری $p < ۰/۰۵$) از زیر مؤلفه‌های رضایت زناشویی را پیش‌بینی کنند.

در جدول شماره ۵ و ۶، نتایج رگرسیون استاندارد برای پیش‌بینی ابعاد رضایت زناشویی براساس مبادلات سالم (مناسبات زوجی دین‌محور) در گروه زنان و مردان ارائه شده است.

جدول ۵: رگرسیون استاندارد برای پیش‌بینی ابعاد رضایت زناشویی براساس مبادلات سالم (مناسبات زوجی دین‌محور) (در گروه زنان)

P	t	β	R^2	R	P	df	F	متغیر پیش‌بین	متغیر ملاک
۰/۰۰۱	۳/۷۲	۰/۴۳						مدیریت عاطفی	رضایت زوجی
۰/۸۲	-۰/۲۲	-۰/۰۱۶	۰/۶۹	۰/۸۳	۰/۰۰۱	۵	۴۳/۹۸	تلاش برای بهبود	
۰/۸۲	-۰/۲۲	-۰/۰۱۴						نگرش مذهبی	
۰/۰۹۳	۱/۶۹	۰/۲۷						ارتباط عاطفی	همبستگی زوجی
۰/۰۴۱	-۲/۰۶	-۰/۲	۰/۴۲	۰/۶۵	۰/۰۰۱	۵	۱۴/۰۵	تلاش برای بهبود	
۰/۹۹	-۰/۰۰۸	۰/۰۰						نگرش مذهبی	
۰/۱۹	۱/۲۹	۰/۱۸						ارتباط عاطفی	توافق زوجی
۰/۰۲۷	۲/۲۴	۰/۱۹	۰/۵۴	۰/۷۴	۰/۰۰۱	۵	۲۲/۸۶	تلاش برای بهبود	
۰/۶۲	-۰/۴۹	-۰/۰۳						نگرش مذهبی	
۰/۰۲۴	۱/۳	۰/۳۲						ارتباط عاطفی	ابراز محبت زوجی
۰/۱۴	۱/۴۸	۰/۱۳	۰/۵۴	۰/۷۳	۰/۰۰۱	۵	۲۲/۱	تلاش برای بهبود	
۰/۴۳	-۰/۷۹	-۰/۰۶						نگرش مذهبی	

نتایج رگرسیون ابعاد مبادلات سالم بر رضایت زناشویی نشان می‌دهد که رابطه خطی بین ابعاد مبادلات سالم (مناسبات زوجی دین‌محور) و ابعاد رضایت زناشویی در سطح معناداری $p < ۰/۰۱$ وجود دارد. همچنین نتایج بیانگر این است که ابعاد رضایت زوجی (در سطح معناداری $p < ۰/۰۱$)، همبستگی زوجی، توافق زوجی و ابراز محبت زوجی ($p < ۰/۰۵$) از زیرمجموعه رضایت زناشویی، می‌توانند توسط ابعاد مبادلات سالم شامل ارتباط عاطفی و تلاش برای بهبود روابط و نگرش مذهبی در ارتباط زناشویی به‌طور معناداری ($p < ۰/۰۵$) تبیین شوند.

جدول ۶: رگرسیون استاندارد برای پیش‌بینی ابعاد رضایت زناشویی براساس مبادلات سالم (مناسبات زوجی دین‌محور) (در گروه مردان)

P	t	β	R^2	R	P	df	F	متغیر پیش‌بین	متغیر ملاک
۰/۰۰۳	۳/۰۷	۰/۴۲						مدیریت عاطفی	رضایت زوجی
۰/۹۷	۰/۰۳	۰/۰۰۴						همسر محوری	
۰/۵۲	-۰/۶۳	-۰/۰۵	۰/۵۴	۰/۷۳	۰/۰۰۱	۵	۲۲/۰۴	نگرش مذهبی	
۰/۲۷	۱/۰۹	۰/۱۸						مدیریت عاطفی	همبستگی زوجی
۰/۷۵	-۰/۳۱	-۰/۰۴						همسر محوری	
۰/۵۵	-۰/۵۹	-۰/۰۶	۰/۲۸	۰/۵۳	۰/۰۰۱	۵	۷/۵	نگرش مذهبی	

متغیر ملاک	متغیر پیش‌بین	F	df	P	R	R ^۲	β	t	P
توافق زوجی	مدیریت عاطفی	۱۷/۳۷	۵	۰/۰۰۱	۰/۶۹	۰/۴۸	۰/۲۳	۱/۵۹	۰/۱۱
	همسر محوری						-۰/۰۵	-۰/۴۸	۰/۶۳
	نگرش مذهبی						۰/۲۱	۲/۱۸	۰/۰۳
ابراز محبت زوجی	مدیریت عاطفی	۱۴/۶۵	۵	۰/۰۰۱	۰/۶۶	۰/۴۳	-۰/۱۶	-۱/۰۵	۰/۲۹
	همسر محوری						۰/۲۴	۱/۹۸	۰/۰۵
	نگرش مذهبی						۰/۲۱	۲/۱۱	۰/۰۳

بر اساس نتایج جدول شماره ۶، یک رابطه خطی بین ابعاد مبادلات سالم (مناسبات زوجی دین‌محور) و رضایت زناشویی در گروه مردان در سطح معناداری $p < 0/01$ وجود دارد. علاوه بر این مؤلفه‌های مبادلات سالم، مدیریت ارتباط عاطفی، همسر محوری و نگرش مذهبی در ارتباط زناشویی قادر هستند، رضایت زوجی (در سطح معناداری $p < 0/01$)، توافق زوجی و ابراز محبت زوجی (در سطح معناداری $p < 0/05$) از زیر مؤلفه‌های رضایت زناشویی را پیش‌بینی کنند.

بحث

استحکام و استواری خانواده به ازدواج و رابطه زناشویی پایدار و بنیادین بستگی دارد؛ یعنی هر گونه تزلزل و سستی در رضایت زناشویی یا وجود یک ازدواج ناموفق علاوه بر اینکه آرامش روانی زوجین را مختل می‌کند، بقا و دوام خانواده را در معرض تهدید قرار می‌دهد (السون و همکاران، ۲۰۰۳). خانواده و چاره‌اندیشی در راستای تحکیم بنیان آن و از جمله افزایش رضایت زناشویی و کاهش تعارض زناشویی همسران از جمله اموری است که در سال‌های اخیر با در نظر گرفتن فزونی آمار طلاق و نابسامانی‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و... که ناشی از آشفتگی و یا فروپاشی کانون گرم خانواده است، توجه ویژه‌ای را به خود معطوف کرده است.

در آسیب‌شناسی ازدواج و زندگی زناشویی، ارتباط یکی از عوامل و مؤلفه‌های مرتبط با بروز تعارض‌ها و نارضایتمندی زناشویی همسران محسوب می‌شود. مشکلات ارتباطی و ضعف در مهارت‌های برقراری ارتباط مؤثر (مانند عدم تفاهم و درک متقابل و ناتوانی در برقراری ارتباط) در برخی پژوهش‌ها به عنوان منشأ اصلی در بروز اختلافات و مشکلات خانوادگی (اودون و کروچ، ۱۹۹۶^۱) و ایجاد تعارضات زناشویی (نولر، ۱۹۹۳^۲)؛ به نقل از: بورلسون و دنتون، ۱۹۹۷^۳) به اثبات رسیده است. اگر زن و شوهر مسائل خود را با یکدیگر

1. Ovdon & Croch

2. Noller

3. Burlson & Denton

طرح نکنند، به راه‌حل مثبتی که هر دو با آن توافق داشته باشند، نائل نمی‌شوند و همین امر می‌تواند زمینه استرس را فراهم نماید. از این رو باید اذعان کرد که ریشه اکثر مسائل و مشکلات از بستر و روابط نامناسب زناشویی آغاز می‌شود (والدینگر، ۲۰۰۴). در واقع زن و شوهر با یادگیری مهارت‌های ارتباطی و به کار بستن آنها می‌توانند روابط خود را بهبود بخشند، متحول سازند و در فضایی سرشار از تفاهم و حسن نظر به حل و فصل مسائل خود بپردازند (به پژوه، ۱۳۸۱).

یافته‌های این پژوهش نشان داد که عدم ارتباطات مناسب بین زوجین و سطح انتظارات زناشویی بالا و مبتنی بر عقاید غیر واقعی و آرمانی می‌تواند در کاهش رضایت زناشویی آنها مؤثر باشد. امروزه ویژگی‌های ازدواج اساساً تغییر کرده است، قبلاً ازدواج به عنوان یک الزام اجتماعی با هدف امنیت اقتصادی و تولید مثل تلقی می‌شد. اما امروزه ازدواج به عنوان مسیری به سوی تحقق خود تلقی می‌گردد و همان‌طور که انتظارات زناشویی بیشتر و بزرگ‌تر می‌شود، انتظارات بزرگ برای تحقق خود جامعه را به سمت نرخ طلاق‌های بیشتر سوق می‌دهد (پوپونو، ۱۹۹۱؛ به نقل از: شارپ و گاننگ، ۲۰۰۴). براساس این نتایج پژوهش‌های آینده در این زمینه باید در جهت آموزش مهارت‌ها در ایجاد روابط مناسب و واقعی‌سازی انتظارات زوجین یا افرادی که در شرف ازدواج قرار دارند، در حرکت باشند و افراد را از اینکه چه مهارت‌هایی برای زندگی زناشویی نیاز است و هم اینکه در چه حیطه‌هایی از مهارت‌ها نقصان و کمبود دارند، آگاه سازند و به آنها کمک کنند که به تمرین در آن حیطه‌ها بپردازند. این افراد وقتی از وظایف خود، مشکلات احتمالی در زندگی زناشویی و مهارت‌های مورد نیاز آگاه شوند، تا حدودی از انتظارات رمانتیک و ایده‌آل‌گرایانه در ازدواج فاصله می‌گیرند و بر تلاش برای حفظ رابطه سالم متمرکز می‌گردند.

منابع

- احمدی نوده، خدابخش؛ علی فتحی آشتیانی و علیرضا عرب نیا (۱۳۸۵)، «بررسی رابطه بین تقیدات مذهبی و سازگاری زناشویی»، فصلنامه خانواده‌پژوهی، س ۲، ش ۵، ص ۵۵-۶۷.
- افروز، غلامعلی (۱۳۸۶)، مبانی روانشناختی رابطه زن و شوهر از منظر پیامبر اعظم حضرت محمد (ص). تهران: انتشارات نشر فرهنگ اسلامی.
- بختیاری، آمنه (۱۳۸۶)، «بررسی رضایتمندی از زندگی زناشویی در چهار نوع از ساختار خانواده»، مجله علمی پژوهشی تحقیقات زنان، س ۲، ش ۱، ص ۳۳-۵۶.
- به پژوه، احمد (۱۳۸۱)، آسیب‌شناسی خانواده و پیشگیری از ستیزه‌های خانوادگی (کتاب دوم آموزش خانواده)، تهران: انجمن اولیا و مربیان.
- ثنایی ذاکر، باقر (۱۳۷۹)، مقیاس‌های سنجش خانواده و ازدواج، تهران: بعثت.
- خمسه، اکرم (۱۳۸۲)، آموزش قبل از ازدواج؛ تهران: دانشگاه الزهراء، پژوهشکده زنان.
- سالاری فر، محمدرضا (۱۳۸۷)، خانواده در نگرش اسلام و روان‌شناسی، تهران: سمت.
- کلینی رازی، محمد بن یعقوب (بی‌تا)، اصول کافی جلد دوم. ترجمه جواد مصطفوی، انتشارات علمیه اسلامی.
- گودرزی، محمود؛ شکوه نوابی نژاد و فرشاد محسن زاده (۱۳۸۶)، اثربخشی مشاوره گروهی با رویکرد ارتباطی ستبر بر عملکرد زوج‌های ناکارآمد (پایان‌نامه کارشناسی ارشد)، تهران: دانشگاه تربیت معلم.
- هالفورد، کیم (۱۳۸۴)، زوج‌درمانی کوتاه‌مدت «یاری به زوجین برای کمک به خودشان»، ترجمه تبریزی، کاردانی و جعفری، تهران: فراروان.
- Bahr, S. J.; , C. B. Chappell & G. K. Leigh (1983), "Age at Marriage, Role Enactment, Role Consensus, and Marital Satisfaction", *Journal of Marriage and the Family* 45, pp.795-803.
- Bradbury, T. N., & Fincham, F. D. (1987), *Affect and cognition in close relationships: Toward an integrative model*, *Cognition and Emotion*, 1, 59-87.
- Burleson, B. R. & W. Denton (1997), "The Relationship Between Communication Skill and Marital Satisfaction: Some Moderating Effects", *Journal of Marriage and the Family* 59, pp.886-898.

- Greef, A. P. (2000), "Characteristics of Families That Function Well", *Journal of Family Psychology* 21, pp.948-963.
- Hansen, G. L. (1987), The effects of religiosity on factors predicting marital adjustment. *Social psychology Quarter*, 50, 264-269.
- Hunler, O. S. & T. I. Gencoz (2005), "The Effect of Religiousness on Marital Satisfaction: Testing the Mediator Role of Marital Problem Solving Between Religiousness and Marital Satisfaction", *Contemporary Family Therapy*, 27(1): 123-136.
- Lawrence, E.; K. Nylén & R. J. Cobb (2007), "Prenatal Expectation and Marital Satisfaction over the Transition to Parenthood", *Journal of Family Psychology*, 21(2): 155-164.
- Manfer, M. L. (2007), *How Women Cope with Unmet Expectations in the First Year of Marriage*, Unpublished Master Thesis, University of San Diego [On-Line], Available: www.proquest.com.
- Mansfield, J. (2007), *Unrealistic Marital Expectations* [On-Line], Available: www.lamorapsych.com/knowledgebase/entry.
- Odell, M. & W. H. Quinn (1998), "Congruence, Desire for Change, and Adjustment During the First Year of Marriage", *Marriage & Family Review*, 27(1/2): 91-130.
- Orathinkal, J. & A. Vansteewegen (2006), "Religiosity and Marital Satisfaction", *Contemporary Family Therapy* 28, pp.497-504.
- Rabinson, L. C. (1994), "Religious Orientation in Enduring Marriage: An exploratory Study", *Review of Religions Research* 135, pp.207-217.
- Rios, C. M. (2010), "The Relationship Between Premarital Advice, Expectations and Marital Satisfaction", Unpublished Master Thesis, University of Logan [On-Line], Available: www.proquest.com.
- Rosen-Grandon, J. R.; J. E. Myers & J. A. Hattie (2004), "The Relationship Between Marital Characteristics, Marital Interaction Processes, and Marital Satisfaction", *Journal of Counseling & Development* 82, pp.58-68.
- Sergin, C. & R. L. Nabi (2002), *Dose Television Viewing Cultivate Unrealistic Expectations About Marriage?* *Journal of Communication*, 52(2): 247-263.

- Sharp, E. A. & L. H. Ganeng (2004), *Raising Awareness About Marital Expectation: Are Unrealistic Beliefs by Integrative Teaching?* *Family Relations*, 49(1): 71-76.
- Spanier, G.B. (1976), Measuring dyadic adjustment: New scales for assessing the quality of marriage and similar dyads. *Journal of Marriage and Family*, 38, 15-28.
- Stanley, S. M.; H. J. Markman & S. W. Whitton (2002), *Communication, Conflict, and Commitment: Insights on the Foundations of Relationship Success from a National Survey*, *Family Process* 41, pp.659-675.
- Sullivan, T. (2001), "Understanding the Relationship Between Religiosity and Marriage: An Investigation of the Immediate and longitudinal Effects of Religiosity on Newlywed Couples", *Journal of Family Psychology*, 15(4): 610-628.

